

Lysande utsikter för ekonomisk forskning

De oroväckande perspektiven för världsekonomin öppnar samtidigt nya områden av obruten mark för ekonomisk forskning. Detta borde stimulera yngre ekonomiska forskare till frigörelse från etablerade tankebanor och nyorientering i institutionell riktning. Sådan forskning är mer mödosam, men borde just därför vara mer lockande, menar Myrdal i denna polemik mot de konventionella ekonomerna.

Det finns anledning att se med största oro på världens framtidsöden och naturligtvis då också Sveriges. Vi har löpt in i farliga krisutvecklingar på många skilda områden, i allmänhet oförutsedda eller underskattade för bara några år sedan.

Dessa utvecklingar är inbördes nära orsaksförbundna, i högre grad än vi ofta i de särskilda disciplinerna håller oss medvetna om. I allmänhet är vi benägna att bara fortsätta vårt arbete med slutna och kortsiktiga modeller, alltså utan att räkna med impulserna till förändring från områden utanför dessa modeller. Totalutvecklingen visar vad jag kallar cirkulära orsakssamband med ofta kumulativa verkningar inom hela det sociala systemet, varmed jag menar allt det som tillsammans utgör "människans villkor".

Men samtidigt öppnar detta djupt oroande perspektiv lysande utsikter för ny forskning, om vi håller ögonen öppna och är beredda till nyorientering. Jag tänker nu närmast på situationen sedd ur en ekonoms synvinkel.

Metoddiskussioner

Jag har ibland tänkt att till forskarutbildningen borde höra ingående metoddiskussioner om alltjämt öppna och framför allt nu genom utvecklingen nyöppnade problem. Jag skulle själv med förtjusning vilja delta i sådana diskussioner, om de anordnades. I många hänseenden skulle det behövas biträde från andra socialvetare men även naturvetare och tekniker. Filosofen Tegen och jag började en gång för länge sedan ett högre seminarium med denna inriktning, men den ansatsen fick aldrig någon fortsättning.

Tanken bakom detta förslag är att för forskningens framåtskridande är det viktigt att de blivande ekonomerna ställs in på kritisk självständighet mot de redan etablerade forskarna och blir beredda att inte bara trampa på i deras fotspår utan söka sig fram till mera djupt originella insatser.

Jag har ju själv varit med om ett sådant "ungdomens uppror", som på sin tid kom att sätta djupa spår i forskning-

GUNNAR MYRDAL, professor emeritus i nationalekonomi och Sveriges hittills ende Nobelpristagare i ekonomi, delar nu sin tid mellan Institutet för internationell ekonomi vid Stockholms universitet och perioder som gästforskare och gästföreläsare vid olika amerikanska universitet.

ens utveckling. Över oss hade vi då en generation av synnerligen framstående ekonomer: Wicksell, som var äldst och snart avled, men också Davidson, Cassel och Heckscher, som alla var i sin fulla kraft. Aldrig hade väl den mendelianska slumpen skapat en så stor anhopning av genier på vårt område i ett litet land som Sverige.

Vi var i min generation naturligtvis starkt positivt influerade av dessa stora ekonomer i vår fadersgeneration, framför allt till vågsamheten att ta det breda greppet och att tänka nytt och fritt. Därtill hjälptes vi av att dessa gamla viktorianer hade en så extremt betonad känsla för den akademiska friheten. Hur olika vi än tänkte märkte vi aldrig någon ovilja, varken i de personliga förhållandena eller i uppskattningen av våra så starkt avvikande skrifter. Deras intellektuella generositet var kanske lättare, eftersom de alla var så stora och så medvetna om detta. De var, detta sagt i parentes, mindre fördragsamma mot varandra, trots att de var så i grunden lika i sina inställningar.

Sådana generationsbrott är i högsta grad befordrande för forskningen och jag tycker det vore mycket önskligt om vi såge mer av en liknande nyorientering bland de unga ekonomerna i Sverige nu. Det generationsbrott jag talade om hade bland sina förutsättningar det ekonomiska kristillstånd som följde första världskriget. Den då äldre generationen hade fått sina tankebanor stabiliserade i en mer normal värld, som vi unga aldrig upplevt. Att, när vi frigjorde oss, vi blev krisekonomer var inte så underligt.

Nya linjer

Den nu skärpta världskrisen med rötter i så många orsaksförbundna krisutvecklingar på mycket skilda områden av mänskligt liv, borde, tycker jag, vara en än kraftigare stimulans för de unga eko-

nomerna att frigöra sig och styra ut på nya linjer. Av skäl som jag redan antytt skulle en sådan nyorientering nu nödgas bli i institutionalistisk riktning. Det är där de redan etablerade är svaga.

Det är sant att en institutionalistisk forskning alltid är mycket mera mödosam än att bara med enkel algebra bygga en modell och plocka ihop de siffror som passar in i modellen. Men just de större svårigheterna borde väl fresta unga människor, tycker jag.

Jag vill vidare ha utsagt att jag som vetenskapsman menar att allt kan studeras. Jag delar vidare helt Jevons gamla tes att vår kunskap är ofullkomlig så länge den inte kan kvantifieras. Jag vet dock från mina egna forskningar att oftast kommer vi bara ned till de negativa rönen, att förhärskande uppfattningar är ogrundade eller helt felaktiga, och till i och för sig utomordentligt viktiga generalisationer och hypoteser, naturligtvis regelbundet tänkta i kvantitativa termer, fastän till siffror bara på isolerade delområden.

"... generationsbrott är i högsta grad befordrande för forskningen och jag tycker det vore mycket önskligt om vi såge mer av en ... nyorientering bland de unga ekonomerna i Sverige nu."

Det är emellertid en osaklighet på gränsen till fräckhet när etablissemangets ekonomer tillåter sig att karaktärisera institutionell ekonomi som "kvalitativ" i motsats till deras egen "kvantitativa" forskning. De kan ha en sådan tokig inställning bara genom att irrationellt arbeta med slutna, vanligen kortsiktiga modeller om saker där det råkar finnas numeriska data och strunta i resten av verkligheten, för övrigt utan att någonsin försöka klart ange vad det är de utlämnar

från sin analys och vad utlämnandet betyder för slutsatserna.

BNP, arbetslöshet och bistånd

Vi som är av den institutionalistiska riktningen inte bara arbetar med mera fullständiga modeller men har då kommit att bli mera allmänt kritiska även mot siffrorna i de slutna modellerna. Årligt sagt, håller sig de vanliga ekonomerna systematiskt okritiska mot sina egna siffror.

Begreppet BNP och alla härledningar från det är tex fullt av svåra och dess värre systematiska defekter, när det okritiskt används för ett land och än mer i internationella jämförelser, vilket regelbundet görs utan några reservationer. Jag har länge ansett att det vore en betydelsefull forskningsuppgift att gå till botten av detta problem. Särskilt i Amerika har ofta försök gjorts, men de har hittills varit för tama och har inte heller där satt någon hämsko på de vanliga ekonomernas hämningslösa användning av dessa siffror.

Ett annat begrepp, som det världslosas med är arbetslöshet, och det ger till resultat svåra missvisningar både i tiden och framför allt vid internationella jämförelser. I Amerika tex med en så stor underklass i verklig mening och med så egendomliga definitioner av vem som tillhör arbetskraften och vem som är sysselsatt, blir resultatet mycket för låga

siffror, uteslutande vad som ibland kallas "subemployment".

Denna världsloshet gör sig gällande även i mera speciella problem. I en 1970 utgiven bok, vars svenska översättning fått titeln *Politiskt manifest om världsfattigdomen* [1970] och som innesluter de politiska slutsatserna från *Asian Drama* [1968], har jag i två kapitel påvisat hur den amerikanska statistiken om bistånd till underutvecklade länder förfalskats, hur DAC kritiklöst godtagit dessa siffror och därtill presenterat en otillräcklig och felaktig analys av även det privata kapitaltillflödet till dessa länder.

Vid ett besök hos mig medgav den dåvarande chefen för DAC riktigheten av min kritik, men gjorde samtidigt klart hur svårt DAC-sekretariatet hade det med sina medlemsregeringar vid försök att lägga fram en realistisk och korrekt statistisk analys. Jag har varit, och är, generad att se inte bara journalister och politiker men även ekonomer kritiklöst använda sig av dessa siffror.

Allmänt taget vore det en stor och mycket viktig forskningsuppgift att utdika hela detta statistiska träsk av dåliga siffror, ofta opportunistiskt tillvridda, som sträcker sig över alla våra problemområden. Det kunde då inte undgåas att institutionella förhållanden måste bringas inom blickfältet.

Stiftelsen Siamon

utdelar årligen stipendier till forskare eller vetenskapliga skriftställare inom ämnena nationalekonomi och statskunskap. Ansökningar om stipendier med de handlingar och referenser som åberopas kan insändas *senast 1977-03-31* till stiftelsens verkställande ledamot, advokat Stig Assarson, G. Grönbergs Advokatbyrå, Box 7048, 103 82 Stockholm 7.

Utvecklingsproblemen

Om detta är riktigt för högindustrialiserade länder är det än mer så för underutvecklade länder. Litteraturen om deras utvecklingsproblem är på ett skandalöst sätt full av siffror som inte är värda papperet de tryckts på. Delvis, men bara delvis, beror det på den mycket lägre standarden av deras statistiska service.

Den viktigare orsaken är emellertid att det statistiska materialet hopsamlats och analyserats under begrepp som må vara mer eller mindre adekvata till verkligheten i utvecklade länder, men är alldeles fiktiva i underutvecklade länder. Detta betyder att statistikens förbättring förutsätter institutionella studier av dessa länders sociala och ekonomiska verklighet. Som exempel har jag pekat på hekatomberna av meningslös statistik om arbetslösheten, men kritiken måste dess värre gälla nästan all slags statistik från underutvecklade länder som flitigt används, t ex antalet literata från folkräkningarna och för inskrivna i skolorna som mått på skolgång. Jag tar med jämnmod den vanliga kritiken av *Asian Drama*, att där finns så litet av siffror, fastän ju en hel del kritik av olika slags flitigt använda statistiker.

Vi befinner oss nu i ett övergångsläge, men alltjämt är det mesta av forskningen om underutvecklade länders problem mycket underhållig. Att vi inte kommit längre beror delvis på att dessa problem är så relativt nya för oss. När efter andra världskriget ekonomer strömmade till för att studera de underutvecklade ländernas utvecklingsproblem, som dittills ägnats föga intresse, var det kanske naturligt att vi kritiklöst applicerade de modeller och begrepp vi vant oss lita till här hemma.

In i det sista hålls t ex konsumtionen utanför utvecklingsmodellerna. I utvecklade länder med jämförelsevis hög levnadsstandard även i de lägre inkomstkikten, delvis tillförsäkrad genom en ut-

byggd socialförsäkring, må detta vara tillåtet som en approximation. Men i länder där massorna lever nedpressade i en fattigdom som innebär så oerhörda försäkelser att det har svårt nedhållande verkan på deras produktivitet, kan detta inte vara tillåtet. Detta betraktelsesätt har ofta gjort det möjligt för ekonomer att rekommendera en politik som framtingar sparande även för de fattigaste och mera allmänt givit ursäkt för att utelämnas hänsyn till inkomstfördelningen.

Framför allt hade tyngdpunkten från början lagts på fysiska investeringar, och de flesta "planer" och en stor del av litteraturen gör så fortfarande. När en grupp ekonomer, som såg sin insats som revolutionär, för något årtionde sedan började betona utbildningens betydelse och ibland hälsovårdens — vilket ju är en mycket gammal tanke, fastän bortglömd av efterkrigsekonomerna — föll de genast tillbaka till att se utgifter i denna riktning som "human investment" i capital/output-modellen, vilket redan Marshall varnat för.

"Litteraturen om ... utvecklingsproblem är på ett skandalöst sätt full av siffror som inte är värda papperet de tryckts på."

Länge definierades ekonomisk tillväxt helt enkelt i BNP-termer. När under de allra senaste åren framför allt en del amerikanska författare också tagit upp fördelningen, höll de sig till uppskattningar i penningtermer, som då sammanställdes med tillväxten mätt i samma mått. Bortsett från statistikernas ytterligt stora svaghet av skäl som jag redan påpekat, kan en jämnare fördelning icke åvägabringas genom en omfördelning av pengar, utan bara genom radikala institutionella reformer av makt-, levnads- och arbetsförhållanden, som samtidigt kan öka produktiviteten och utjämna för-

delningen. De båda är mycket närmare förbundna än i utvecklade länder. För en inte fullt så stenografisk framställning kan jag nu hänvisa till slutet av en skrift, som även finns på svenska: *Miljö och ekonomisk tillväxt* [1976].

Allmänt är min grundläggande kritik att ekonomerna alltjämt söker hålla sig till de "ekonomiska" faktorerna med bortseende från de "icke-ekonomiska" faktorerna. I underutvecklade länder, som för mycket långa tider varit ekonomiskt och socialt stagnerande, står stela, nedfrusna institutioner och attityder som hämningar och hinder för utveckling i en helt annan grad än i utvecklade länder.

Framför allt i underutvecklade länder måste utveckling definieras som en rörelse uppåt av hela det sociala systemet, vilket illa representeras av tillväxt och fördelning i ekonomiska termer. Ett nytt tänkesätt är långsamt på väg att göra sig gällande, men mycket spadarbete återstår ogjort både på teorins och empirins fält, som borde locka de nya ekonomerna.

Stagflationen

Men samma slags, om ej lika djupgripande, omställning av den ekonomiska forskningen är påkallad för de utvecklade industriländernas del. "Stagflationen", som överraskande kommit över oss — samtidigt som prisinflation, hög och ofta stigande arbetslöshet och svag eller sjunkande produktivitet — är naturligtvis inte slutforskad, inte nationellt i de skilda länderna och heller inte med avseende på de internationella aspekterna. I de flesta avscenden behövs mera av institutionella studier. De samhällen som drabbats av krisen är helt annorlunda än de för vilka våra modeller uppbyggts. Det institutionella system, som uppbyggts i våra högindustriella stater, är dessutom systematiskt ganska skiljaktigt i de olika länderna.

För att bara ta ett exempel har vi

knappast några grundliga studier av hur prisinflationen och den mycket låga eller ofta negativa realräntan på sparkapital påverkar resursfördelning. Vi rör oss med icke underbyggda allmänföreställningar och siffersammanställningar som säger litet om det djupare orsaksspelet. Dessa verkningar beror på bl a skattereglernas utformning i många andra hänseenden än de i den politiska debatten vanligtvis uppmärksammas och beror desutom på ibland irrationella inställningar i vissa samhällsklasser och rationella i andra. Jag har för mig att prisinflationen skapar en "irritation" i alla mänskliga relationer: mellan makar i ett äktenskap om hustrun har huvudansvaret för hushållsköpen; på arbetsmarknaden; och mellan medborgarna och staten. Men om karaktären och de vidare effekterna av denna "irritation" på kort och på längre sikt nöjer vi oss att bara spekulera utan att verkligen studera vad som händer.

". . . kan en jämnare fördelning icke åvägbringas genom en omfördelning av pengar, utan bara genom radikala institutionella reformer av makt-, levnads- och arbetsförhållanden . . ."

Beroendet av prisinflationen i ett land av dess utveckling i andra länder och av den förda växelkurspolitiken hör kanske till de relativt enklare problemen. Förväntningarnas dynamik hemma och utomlands i olika grupper skulle emellertid behöva undersökas närmare, vilket betyder empiriskt. Den hastiga utvecklingen av jättelika företagskoncerner, ofta transnationella och av konglomeratnatur, innebär att betydelsefulla transaktioner blir interna i företagen och inte lätt åtkomliga för enkel statistisk iakttagelse och nationell kontroll. Valutaspekulationens roll blir bl a därför ett mycket mer invecklat problem.

Orsakerna till det inifrån kommande inflationstrycket — eller ibland avsaknaden av ett sådant tryck — får vi ekonomer nöja oss med att behandla på i grunden samma enkla och spekulativa sätt som ledarartiklarna i pressen. För att nå djupare skulle vi behöva att med forskning genomlysa hela organisationsväsendet, apparaternas växande styrka, det inbördes beroendet av dessa apparater och medlemmarna, förhållandena till partier, riksdagen och regeringen osv.

Trots att skatterna tar en så väldig del av inkomsterna, har ekonomerna i stort sett lämnat studierna av dem åt skattejuristerna, som inte ens lärt sig att rita ut en kurva för skatteskalor och överhuvudtaget inte har blick för de ekonomiska verkningarna av att en viss paragraf har den ena eller andra formuleringen. Det är likadant med den svällande civillag-

stiftningen. I den ligger det ofta en hund begraven under varje paragraf.

Tillräckliga anslag

Detta är bara ett axplock, redovisat i abstrakt form, av stora öppna problem. Jag måste från mina synpunkter bedöma de studieansatser som nu görs av enstaka ekonomer på dessa områden som betydelsefulla och framåtblickande initiativ. Men det vore önskvärt att dessa forskare blev fler och fick tillräckliga anslag för sin forskning, så att de kunde gå allt djupare i dessa institutionella problem.

Referenser

- Myrdal, G., [1968], *Asian Drama*, New York
 — [1970], *Politiskt manifest om världsfattigdomen*, Stockholm
 — [1976], *Miljö och ekonomisk tillväxt*, Utrikespolitiska institutet, Stockholm